

ingediend op **1025** (2021-2022) – Nr. 1
24 november 2021 (2021-2022)

Conceptnota voor nieuwe regelgeving

van Nadia Sminate, Paul Van Miert, Kris Van Dijck,
Maaïke De Vreese, Annabel Tavernier en Bert Maertens

over de bevoegdheid inzake organisatie
van verkiezingen door het Vlaamse Gewest
en over maatregelen ter verbetering
van de organisatie van lokale en provinciale
verkiezingen in Vlaanderen

1. Inleiding

De COVID-19-crisis gaf de afgelopen twee jaar weinig redenen tot feesten. Toch viert het Vlaams Parlement in het jaar 2021 twee markante gebeurtenissen.

Op 21 mei 2021 was het de vijftiende verjaardag van de rechtstreekse verkiezing van het Vlaams Parlement. Dat was een belangrijke mijlpaal in de geschiedenis van de Vlaamse autonomie, maar ook een belangrijke stap in de verdere ontwikkeling van de Vlaamse Gemeenschap en de eigen unieke democratische ruimte.

Dat belangrijke jubileum moest in 2021 echter onderdoen voor een nog belangwekkender gebeurtenis die vijftig jaar geleden plaatsvond: op 7 december 1971 kreeg Vlaanderen met de installatie van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap immers zijn eerste parlement. De toenmalige bevoegdheden ervan mogen dan wel mijlenver afstaan van de huidige, toch kunnen die eerste stappen als historisch worden beschouwd. Gedurende de afgelopen vijftig jaar heeft die wetgevende vergadering een grote evolutie doorgemaakt: ze heeft zich namelijk ontwikkeld tot de democratische vertegenwoordiging van de Vlaamse natie. Vlaanderen heeft vandaag een heel eigen profiel en het Vlaams Parlement draagt die als deelstaatparlement verder uit.

De indieners van deze conceptnota voor nieuwe regelgeving willen dan ook die unieke verjaardag aangrijpen om een blik op de toekomst te werpen. Het is de innige overtuiging van de indieners dat bepaalde institutionele opdelingen vandaag niet stroken met de democratische realiteit van België en de toenemende mate van autonomie van Vlaanderen in dat kader.

Daarop aansluitend willen de indieners ook een aantal verbeteringen en aandachtspunten aanreiken voor de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen in Vlaanderen. Het Vlaams Parlement heeft in 2021 een decreet aangenomen waarin verschillende inhoudelijke wijzigingen werden aangebracht aan het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011 en het decreet Lokaal Bestuur¹. Met deze conceptnota willen de indieners zich in diezelfde context richten op de organisatie van de verkiezingen zelf en op die manier voortbouwen op de decretale wijzigingen die eerder in 2021 werden aangenomen. Daarnaast houden ze ook rekening met het evaluatierapport van het Agentschap Binnenlands Bestuur over de organisatie van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2018, dat in de commissie Binnenlands Bestuur van 12 mei 2020 door de betrokken administratie werd toegelicht.

2. Volle bevoegdheid voor Vlaanderen om de verkiezing van het Vlaams Parlement te organiseren

De regelgeving over de verkiezing van het Vlaams Parlement bevinden zich vandaag krachtens de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980 (BWHI) bij de federale wetgever. Gelet op het onmiskenbare bestaan van een Vlaamse democratische ruimte is dat niet langer houdbaar.

Het Vlaams Parlement kan daardoor vandaag maar beperkte aanpassingen aanbrengen aan de manier waarop zijn leden verkozen worden. Dat valt moeilijk te verzoenen met de toenemende bevoegdheidspakketten die aan het Vlaamse niveau werden toebedeeld over de zes verschillende staatshervormingen heen.

Die onlogische bevoegdheidsverdeling stelt Vlaanderen daarom voor andere uitdagingen. Zo is het onder meer niet mogelijk om de democratische vernieuwingen die via het decreet van 16 juli 2021 in het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011 zijn aangebracht, eventueel toe te passen op de verkiezing van het Vlaams

¹ Decreet van 16 juli 2021 tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie.

Parlement, de hoogste vorm van democratie in Vlaanderen. Bovendien stellen de indieners vast dat al bestaande divergenties en cultuurverschillen tussen de verschillende Belgische overheden zich steeds verder benadrukken ten gevolge van de opeenvolgende staatshervormingen. Bijgevolg is het niet langer wenselijk dat een ander niveau zich moet uitspreken over de organisatie en regelgeving van deelstaatverkiezingen. De indieners roepen op om die scheef trekking zo snel mogelijk weg te werken. Gelet op de uitdrukkelijke bepaling in het huidige federale regeerakkoord die de mogelijkheid van asymmetrische bevoegdheden in relatie tot de gefedereerde entiteiten creëert, moeten in dat kader verdere stappen gezet worden. Daarom stellen de indieners van deze conceptnota duidelijk dat de Federale Regering stappen moet zetten om werk te maken van een aanpassing van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980, opdat het Vlaamse Gewest de bevoegdheid krijgt om de verkiezing van het Vlaams Parlement te organiseren en daar regelgeving over te ontwerpen. De indieners zijn ook van mening dat zowel het Vlaams Parlement zelf als de Vlaamse Regering daarover een dialoog moet aangaan om tot de overheveling te kunnen overgaan.

3. De Vlaamse overheid als volledig onafhankelijke actor in de organisatie van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen

In België zijn verschillende overheden bevoegd voor het organiseren van verschillende verkiezingen, zoals uit het punt hierboven duidelijk is gebleken. Op dit moment bestaat er wel een vorm van interfederale samenwerking: één overheidsopdracht met als doel de ontwikkeling van verkiezingssoftware voor het kandidaten- en het resultatenbeheer.

Het evaluatieverslag van de lokale en provinciale verkiezingen van 2018 in Vlaanderen toont duidelijk aan dat er een aantal inherente risico's aan de huidige interfederale werking zijn verbonden, met negatieve gevolgen voor de efficiëntie, de aansturing en het risicobeheer.

Zo verliep de communicatie met de softwareontwikkelaar ondermaats door de gebrekkige kennis van het Nederlands bij de ondersteunende diensten. Dat is uiteraard onaanvaardbaar voor een gedegen organisatie en beheer van de verkiezingen in een homogeen Nederlandstalige regio.

De indieners willen, in het licht van de negatieve ervaringen met de interfederale samenwerking, een duidelijk signaal zenden: de Vlaamse overheid is vandaag al verantwoordelijk voor de organisatie van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen, en moet het verkiezingsproces kunnen aansturen zonder interferenties van bedrijven of van andere overheden. De Vlaamse overheid moet er dus over waken dat ze alle sleutels voor een gedegen en betrouwbare organisatie in eigen handen houdt om op die manier onafhankelijk succesvolle verkiezingen te organiseren. Dat is de basisinstelling die de Vlaamse overheid daarin moet aanhouden. Daarmee wordt de eventuele samenwerking en de uitwisseling van goede praktijken met andere organiserende overheden vanzelfsprekend niet uitgesloten, maar ze vormen niet langer de norm.

4. Elektronisch stemmen bij de gemeente- en provincieraadsverkiezingen

Bij de verkiezingen in 2018 werd er in 156 gemeenten digitaal gestemd: dat betekent dat 61,5 procent van de kiezers hun stem met een stemcomputer konden uitbrengen. In 2012 was het noodzakelijk om nieuwe stemcomputers aan te kopen aangezien de toestellen die in gebruik waren, te sterk verouderd waren. De Vlaamse overheid betaalde bij die omschakeling 80 procent van de investeringen en de federale overheid droeg de overige 20 procent bij. Er werd besloten om de aankoop alleen te financieren voor de gemeenten die al in 2006 elektronisch konden stemmen, alsook voor de centrumsteden Brugge, Aalst, Kortrijk, Oostende,

Roeselare en Gent. Omdat Gent niet aan het project wilde deelnemen, konden drie andere gemeenten gebruikmaken van de beschikbare apparatuur. Andere gemeenten die ook wilden overstappen naar elektronisch stemmen, moesten zelf de (hoge) kosten dragen.

Het huidige hybride systeem van stemmen met potlood en papier enerzijds, en via stemcomputers anderzijds, verhoogt de complexiteit van de verkiezingsorganisatie aanzienlijk. Het is dan ook aan te raden dat de digitalisering verder uitgerold wordt naar alle gemeenten in Vlaanderen. Dat zal leiden tot de afslanking van de regelgeving, zal zorgen voor een duidelijke en uniforme communicatie naar alle betrokkenen en zal ook een kleinere inzet van de burgers vereisen aangezien telbureaus overbodig worden. Wel moet rekening gehouden worden met de gebruikstermijn van de huidige stemcomputers, die in 2027 afloopt. Het is daarom weinig zinvol om voor de verkiezingen van 2024 nog massaal nieuwe stemcomputers van de huidige generatie aan te schaffen. Voor de lokale verkiezingen van 2030 zullen er hoe dan ook nieuwe computers nodig zijn. Voor de indieners is dat het moment om over te schakelen naar een volledig elektronische stemming in alle Vlaamse gemeenten. Daarom moet de ambitie duidelijk zijn dat in 2030 in alle Vlaamse gemeenten elektronisch gestemd wordt. Het is de taak van de Vlaamse overheid om dat traject in samenwerking met de lokale besturen tot een goed einde te brengen.

5. Beperkingen van de campagnemiddelen

In artikel 194 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011 worden enkele verboden en gereguleerde propagandamiddelen aangehaald, zoals het verbod op commerciële telefooncampagnes en reclamespots op televisie, en op het gebruik van commerciële reclameborden en affiches. De indieners van deze conceptnota zijn van mening dat die bepalingen grotendeels achterhaald zijn door de komst van internet en sociale media. Zo is het wel mogelijk om bijvoorbeeld een grootse audiovisuele mediacampagne op die onlinekanalen te voeren, maar mag een spot op de lokale radio niet. De indieners dringen er daarom op aan dat die verbodsbepalingen worden opgeheven.

Ze wijzen daarbij op de decretale beperkingen die zijn opgelegd voor de verkiezingsuitgaven en die duidelijke limieten opleggen aan wat kandidaten en lijsten mogen uitgeven voor hun campagne. Aan die limieten zelf willen de indieners niet raken, maar binnen die limieten willen ze de kandidaten en lijsten vrij laten in de keuze van campagnemiddelen.

Om praktische en organisatorische redenen steunen de indieners wel de aanbeveling van het Agentschap Binnenlands Bestuur om de maximumuitgaven te berekenen op basis van het aantal inwoners in plaats van op het aantal kiezers. Op die manier zijn de exacte maxima bekend vóór de aanvang van de sperperiode.

6. Een fijnmaziger bekendmaking van kiesresultaten

Vandaag worden de kiesresultaten niet per stembureau bekendgemaakt. Artikel 22 van het Digitaal Kiesdecreet van 25 mei 2012 bevat zelfs een expliciet verbod om dat te doen. In de praktijk worden de resultaten van drie (soms twee) stembureaus samen bekendgemaakt. Het is de bedoeling om op die manier het geheim van de stemming maximaal te waarborgen. Toch zou een bekendmaking van de resultaten per stembureau een beleidsmatig voordeel kunnen betekenen voor de lokale besturen. Wat als bijvoorbeeld de opkomst in een bepaalde buurt toeneemt of afneemt? Waar situeren de stemmen voor protestpartijen zich? Hoe evolueren de stemresultaten in een wijk waarin de stad of gemeente grondig heeft geïnvesteerd? Op basis van het antwoord op die en andere vragen kunnen een lokale besturen een beter lokaal beleid uittekenen. Om het geheim van de stemming te

waarborgen stellen de indieners voor om een minimum aantal stemmers te hanteren. Zo kunnen de resultaten van stembureaus die meer dan 500 kiezers tellen, afzonderlijk worden bekendgemaakt, maar als een stembureau minder dan 500 kiezers telt, worden de resultaten daarvan samen met die van andere kleinere stembureaus bekendgemaakt.

7. Digitalisering van het kandidatenbeheer

Een belangrijk element dat meermaals naar voren kwam en dat op verschillende onderdelen van het verkiezingsproces kan worden toegepast, is de behoefte aan vereenvoudiging en digitalisering. Aansluitend op de al genomen stappen voor de digitalisering van de verkiezingsuitgaven, dringen de indieners ook aan op een verdere vereenvoudiging en digitalisering van het indienen van de kandidatenlijsten.

Het gebruik van de digitale toepassing voor het kandidatenbeheer bij de verkiezingen van 2018 verliep niet volledig vlekkeloos, waardoor op heel wat plaatsen kandidatenlijsten alsnog op papier werden ingediend. Die hybride situatie, met digitale en papieren voordrachten, zorgde voor een onnodige complexiteit. De indieners van deze conceptnota dringen daarom aan op een betrouwbare en gebruiksvriendelijke toepassing, die vanaf de start van het verkiezingsproces optimaal beschikbaar wordt gesteld.

Nadia SMINATE
Paul VAN MIERT
Kris VAN DIJCK
Maaïke DE VREESE
Annabel TAVERNIER
Bert MAERTENS